

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

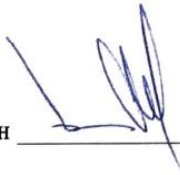
«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Голова приймальної комісії
Рівненського державного
гуманітарного університету
Руслан ПОСТОЛОВСЬКИЙ
« 24 » квітня 2023 р.

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 052 «ПОЛІТОЛОГІЯ»
для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра
на основі НРК6, НРК7**

Схвалено вченою радою факультету історії, політології
та міжнародних відносин
Протокол № 4 від «24» квітня 2023 р.

Голова вченої ради
факультету історії, політології та міжнародних відносин _____ Валерій ШЕРЕТЮК

Схвалено навчально-методичною комісією
факультету історії, політології та міжнародних відносин
Протокол № 4 від «24» квітня 2023 р.

Голова навчально-методичної комісії
факультету історії, політології та міжнародних відносин _____ Любов ГАЛУХА

Голова фахової комісії _____ Галина НЕВИННА

Розробники: Галина НЕВИННА
Людмила ВАЛЮХ
Олександр ПОСТЕЛЬЖУК

Рівне - 2023

Програма фахового іспиту зі спеціальності 052 «Політологія» для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК6, НРК7 / Г.Я.Невинна, Л. І. Валюх, О.П. Постельжук. Рівне: РДГУ, 2023. 18 с.

Розробники:

Невинна Г.Я., доцент, кандидат історичних наук, завідувач кафедри політичних наук

Валюх Л. І., доцент, кандидат історичних наук кафедри політичних наук РДГУ

Постельжук О.П., доцент, кандидат історичних наук кафедри політичних наук РДГУ

Рецензент:

Чернюк І. А., к.політ.н., доцент кафедри суспільних дисциплін Національного університету водного господарства та природокористування м. Рівне.

Програма фахового іспиту зі спеціальності 052 «Політологія» для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі РНК6, РНК7, РНК8 визначає вимоги до рівня підготовки вступників, зміст основних освітніх компетенцій, критерії оцінки відповідей вступників, рекомендовані літературні джерела.

Розглянуто на засіданні кафедри політичних наук
(протокол № 3 від «04» квітня 2023 р.).

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023 р.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	3
ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ	5
1 Загальна теорія політики	6
1.1. Політика – феномен суспільного життя	5
1.2. Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології	5
1.3. Розвиток політичної думки в Україні: історія і сучасність	5
1.4. Суб'єкти політики	6
1.5. Політична влада та механізми її здійснення	6
1.6. Політична еліта та політична влада	6
1.7. Політичне лідерство	6
1.8. Політична опозиція	7
1.9. Поняття і структура політичної системи	7
1.10. Типологія політичних систем	7
1.11. Держава в політичній системі суспільства	8
1.12. Громадянське суспільство і держава	8
1.13. Політичні партії, суспільно-політичні рухи та громадські організації	8
1.14. ЗМІ в політичній системі суспільства	9
1.15. Політична свідомість і політична культура	9
1.16. Політика й ідеологія. Суспільно-політичні доктрини сучасності	10
1.17. Політичний процес і політична діяльність	10
1.18. Політичні рішення	10
1.17. Політичний маркетинг і політичний менеджмент	11
1.19. Особа в політичному процесі	11
1.20. Політична стабільність і конфлікти	11
1.21. Принципи та методи політичного прогнозування	12
1.22. Україна і прогностичні контури XXI ст.	12
1.23. Теоретичне розуміння суті та предметного поля міжнародних відносин	12
1.24. Система міжнародних відносин, її структура і середовище	12
1.25. Національні інтереси та міжнародна безпека. Україна в сучасному геополітичному просторі	13
1.26. Футурологічні проекти майбутнього розвитку людства	13
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ	14
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	15
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС	18

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму вступного випробування» складено відповідно до змісту підготовки фахівців ступеня вищої освіти (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра з спеціальності 052 «Політологія».

Програма складається з пояснювальної записки, в якій розкриваються мета вступного випробування, вимоги до рівня підготовленості вступника, порядок проведення вступного випробування, порядок оцінювання відповідей вступників; зміст тем та питань вступного випробування; критерії оцінювання відповідей вступників; надається список рекомендованої літератури та електронного ресурсу; зазначаються норми часу, відведені для проходження вступного випробування.

Мета фахового випробування для вступників – перевірка рівня фахової підготовки майбутніх політологів за ступенем вищої освіти «магістр».

Відповіді студентів повинні продемонструвати:

- знання категоріального апарату політичної науки;
- знання політичної теорії, що є основою політичної науки й важливою складовою частиною їх професійної освіти;
- розуміння основних світових і вітчизняних політологічних шкіл, концепцій і напрямків;
- розуміння політичних відносин і політичних процесів;
- розуміння сенсу і основних напрямків розвитку світового політичного процесу, геополітичної ситуації, місця, ролі й статусу України в сучасному світі;
- навички політичної культури;
- вміння застосовувати політичні знання у професійній і громадській діяльності.

Завдання до фахового випробування розроблені таким чином, щоб врахувати різні рівні знань, умінь та навичок, засвоєних вступниками, перевірити їх підготовленість до майбутньої роботи за фахом.

Порядок проведення вступного випробування.

Вступне випробування проводиться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією Рівненського державного гуманітарного університету.

Допуск до вступного випробування вступників здійснюється за умови наявності аркуша результатів вступних випробувань та документа, що засвідчує особу (паспорт).

Фахове випробування проводиться в усній формі, що передбачає надання відповідей на питання екзаменаційних білетів. Вступник отримує тільки один комплект екзаменаційних завдань, заміна завдань не дозволяється. Екзаменаційні білети складаються відповідно до даної програми, друкуються на спеціальних бланках за встановленим зразком та затверджуються головою приймальної комісії Рівненського державного гуманітарного університету.

Під час фахового випробування вступник має право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань. Натомість вступнику не дозволяється користуватися сторонніми джерелами інформації (електронними, друкованими, рукописними) та порушувати процедуру проходження фахового випробування, що може бути причиною для відсторонення вступника від вступних випробувань.

Для письмового запису відповідей на екзаменаційні завдання використовуються аркуші усної відповіді відповідного зразка. Після внесення вступником відповіді до зазначеного аркушу він ставить під нею свій підпис, що підтверджується підписами голови та екзаменаторами фахової атестаційної комісії.

Регламент проведення екзамену передбачає 30 хвилин – на підготовку, 15 хвилин – на відповідь вступника.

Порядок оцінювання відповідей вступників.

Оцінювання відповідей вступників на вступному випробуванні здійснюється членами фахової атестаційної комісії, призначеної згідно з наказом ректора.

Оцінки відповіді кожного вступника визначаються за 200-бальною шкалою.

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Політика – феномен суспільного життя

Політика як соціальне явище. Місце теорії політики в системі наук про суспільство. Предмет, методи і категорії політичної науки. Об'єкт і предмет політичного дослідження. Загальна теорія політики – наука про сутність політичного життя, закономірності політики та політичної діяльності, розвиток політичного процесу. Основні категорії і поняття науки про політику, їх специфіка.

Рівні політики: глобальний, міжнародний, макрорівень (національний), мезорівень (регіональний / субнаціональний), мікрорівень (локальний).

Різноманітність методів та дослідницьких засобів для вивчення політики. Взаємодія теорії політики з іншими суспільними і гуманітарними науками.

Функції загальної теорії політики. Прикладна політологія. Зростання ролі і значення науки про політику на сучасному етапі світового суспільного розвитку і політичного процесу незалежної України.

Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології

Політичне життя суспільства – багатовікове соціальне явище. Політичні вчення Стародавньої Греції про політику, право та державу. Платон про державу та політику. Політичні концепції Арістотеля про політику, державу і політичну справедливість. Політична думка і світоглядні ідеї Стародавнього Риму. Політико-правові погляди Ціцерона, Полібія. Політичні ідеї раннього християнства. Аврелій Августин.

Політична думка Середньовіччя. Фома Аквінський. Політична думка епохи Відродження – новий етап у розвитку політичної думки. Нікколо Макіавеллі. Жан Бодуен. Політичні ідеї діячів Реформації. М. Лютер. Ж. Кальвін.

Політична думка представників просвітництва. Англійське просвітництво: Т. Гобс, Дж. Локк. Французьке просвітництво: Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо. Нідерландське просвітництво: Г. Гроцій, Б. Спіноза.

Політична думка початку XX ст.: М. Вебер, В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс, А. Бентлі. Основні школи і течії сучасної зарубіжної політології. Біхевіористський напрямок у дослідженнях політики (Г. Лассуел, Дж. Кетлін та ін.). Системний аналіз влади (Т. Парсонс, Д. Істон, Р. Даль та ін.). Політична соціологія: (М. Кроз'є, М. Дюверже, С. Ліпсет, Р. Арон). теорія соціально-політичних конфліктів (П. Блау, К. Боулдінг, Р. Дарендорф). компаривістика як метод аналізу різноманітних політичних систем (Д. Істон, Г. Алмонд, С. Хантінгтон).

Розвиток політичної думки в Україні: історія і сучасність

Буття українського народу і формування перших політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, «Руська правда» Ярослава Мудрого, «Повість минулих літ» літописця Нестора і «Повчання» В. Мономаха.

Ідеї політичного і національного відродження України (І. Вишенський, П. Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович). Проблема конституційно-державного устрою в творчості українських мислителів козацько-гетьманської доби.

Політична думка України XIX – початку XX ст. Кирило-Мефодіївське Братство про державно-політичний лад. Проблеми демократії, держави і політичних відносин в соціально-політичній думці України другої половини XIX ст. (М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський). Проблеми національного відродження і державності (В. Липинський, Д. Донцов, М. Хвильовий, В. Винниченко).

Політичні ідеї українських дисидентів. І. Дзюба, В. Чорновіл, І. Мороз.

Обґрунтування новітньої української державності: «Декларація про державний суверенітет України», «Акт про державну самостійність України», «Конституція України» 1996 року. Формування і розвиток національної школи політології в сучасній Україні.

утвердження політології як навчальної вузівської дисципліни, розвиток фундаментальних досліджень.

Суб'єкти політики

Соціально-політична стратифікація суспільства. Суб'єкти і об'єкти політики. Поняття «суб'єкт», «об'єкт» політики. Особа як первинний суб'єкт і об'єкт політики. Права людини – центральне питання політичної науки. Типологія прав людини і проблема їх реалізації у сучасному світі. Обов'язки і відповідальність громадян, гарантія їх прав. Права людини як критерій гуманізму політики.

Соціальні групи як основні суб'єкти і об'єкти політики (верства, клас, етнос, нація). Соціальна структурованість як фактор політичного життя. Сутність і політична значимість поняття «середній клас». Класи і стани України в контексті її політичної історії.

Соціальна орієнтація українського суспільства. Особові групові та корпоративні інтереси у політичному житті. Механізм впливу соціальних спільнот на політику в умовах незалежного розвитку України. Політичне життя сучасного українського суспільства.

Політична влада та механізми її здійснення

Влада як явище суспільного життя. Еволюція влади. Суспільна організація і влада. Сутність понять «влада» і «політична влада». Концепції політичної влади. Структура влади: суб'єкти, об'єкти, джерела, ресурси, функції влади. Види влади. Політичне відчуження. Політичне панування. Правові засади влади. Проблема сили і насильства.

Принципи реалізації влади: організація, принцип розподілу влади, переконання, контроль, виховання, примус.

Легітимність влади. Типи легітимності влади. Рівні легітимності влади.

Криза влади. Причинно-наслідковий механізм кризи влади. Типологія криз: парламентська, урядова, конституційна, системна. Центри влади. Поліцентризм. Властивості політичної державної влади. Розподіл влади. Законодавча, виконавча і судова влади. Конституційні положення про перспективи розвитку політичної влади в Україні, її демократизацію.

Політична еліта та політична влада

Сутність політичного елітизму та генеза цього поняття. Класичні теорії еліт (В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс, Ч. Мілс). Сучасні концепції еліт: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, функціональні теорії еліт, ліволіберальні концепції еліт, теорії демократичного елітизму.

Чинники існування еліт та їх типологія. Системи рекрутування еліт.

Політична еліта в структурах влади. Шляхи формування політичних еліт. Номенклатурна система та її соціальні наслідки. Політична еліта України: особливості формування та етапи еволюції. Д. Донцов, В. Липинський, М. Драгоманов про роль еліти у державотворенні.

Політична еліта в системі еліт сучасного суспільства. Політична еліта і правлячий клас. Складнощі та шляхи становлення сучасної політичної еліти в Україні.

Політичне лідерство

Поняття лідерства. Лідерство як соціальний феномен. Політичне лідерство і влада.

Ідеї лідерства в історії. Об'єктивні і суб'єктивні сторони лідерства. Основні концепції політичного лідерства: теорія рис, ситуаційна теорія конституентів, психологічна концепція, інтерактивний аналіз. Соціальна сутність та історична генеза наукових поглядів українських мислителів на політичне лідерство. Класифікація, функції та тенденції розвитку політичного лідерства. Культ особи. Політичний імідж. Формування іміджу політичних лідерів і організацій. Імідж політичного лідера і його складові. Політик як

символ і актор. Типи іміджів. Технології побудови іміджу: етапи, методи та засоби створення. Практика іміджмейкерства в політичних процесах України.

Політичне лідерство в Україні. Критерії оцінки популярності та ефективності діяльності політичного лідера в сучасній Україні. Проблеми формування політичних лідерів в Україні.

Політична опозиція

Історичні традиції та сучасні підходи до розуміння політичної опозиції. Ключові проблеми дослідження опозиції. Цілі опозиції. Стратегії опозиції. Електоральна стратегія. Коаліційна стратегія. Коаліційно-корпоративістська стратегія. Стратегія „малих справ”. Стратегія навмисної відмови. Стратегія революційної мобілізації мас. Опозиція як необхідний та невід’ємний компонент держави та суспільства.

Типи і форми політичної опозиції. Підходи до класифікації політичної опозиції в сучасній політичній науці. Функції політичної опозиції в умовах процесів політичної трансформації. Роль опозиції в сучасному демократичному суспільстві. Взаємодія політичної влади і опозиції. Принципи формування та діяльності опозиції. Опозиція як індикатор демократичного суспільства і правової держави.

Громадянська компетентність опозиції і влади. Взаємодія опозиції і влади в Україні. Типи опозиції в Україні: консервативна, екстремістська, демократична.

Поняття і структура політичної системи

Поняття політичної системи, її основні компоненти. Поняття «політичний інститут». Види і специфіка політичних інститутів. Функції політичних інститутів.

Генеza і варіанти інтерпретації політичної системи Д. Істона і Г. Алмонда. Структура політичної системи. Функції політичної системи та закономірності її розвитку. Порівняльний аналіз функціонування політичних систем. Місце громадської думки в політичній системі. Закономірності еволюції політичних систем.

Роль Конституції у визначенні політичної системи. Природа конституційного закону. Конституція як легальний і демократичний спосіб легітимізації влади.

Особливості формування політичної системи в Україні.

Конституція України про політичну систему. Основні концепції громадянського суспільства. Поняття правової держави. Конституція України і перспективи становлення правової держави.

Типологія політичних систем

Загальні підходи та характеристики типологій політичних систем. Критерії виокремлення основних типів політичних систем: тип суспільно-економічної формації; характер політичного режиму; модельні характеристики за принциповими, „корінними” ознаками; характер партійної системи; спосіб здійснення виборів; панівна або домінуюча ідеологія; комплексні, інтеграційні (цивілізаційні) чинники розвитку суспільства; форма держави.

Політична система в порівняльній політології.

Формаційні політичні системи: рабовласницька, феодальна, капіталістична, соціалістична, перехідна або трансформаційна.

Режимні політичні системи. Поняття політичного режиму: його сутність та основні компоненти. Основні типи політичних режимів сучасності: тоталітарні, авторитарні, демократичні. Динаміка політичних режимів.

Характеристика демократичного режиму. Плюралізм як основа досягнення демократичних цінностей (свободи, рівності, справедливості). Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

Недемократичні політичні режими. Авторитарні або диктаторські режими. Особиста і «класова» диктатура. Зміст понять «диктатура», «тиранія», «деспотія». Тоталітаризм та

його ознаки. Конкретно-історичні форми тоталітаризму: сталінізм, фашизм, нацизм. Фактори, що сприяють формуванню тоталітаризму в сучасних умовах.

Трансформація політичних режимів у посткомуністичних суспільствах. Стадії посткомуністичних перетворень. Метаморфози посткомуністичної влади.

Модельні політичні системи: командна, змагальна, соціопримирлива.

Партійні політичні системи: однопартійні, півторапартійні, двопартійні, двох з половиною партійні системи, багатопартійні. Виборчі політичні системи: мажоритарна, пропорційна, змішана, консенсусна. Ідеологічні політичні системи. Інтеграційні (цивілізаційні) політичні системи.

Основні риси цивілізаційного підходу. Типологія американського соціолога Д. Белла. Теорія американського економіста, соціолога, політичного діяча Уолта Уїтмена Ростоу. Політична концепція американського мислителя-футуролога Олівіа Тоффлера. Типологія політичних систем Г. Алмонда.

Держава в політичній системі суспільства

Держава як політичний інститут. Визначення держави. Основні ознаки, риси та функції держави; головні напрями її діяльності. Теорії виникнення держави: патріархальна теорія, теорія суспільного договору, теорія підкорення, психологічна теорія, марксистська теорія. Місце людини у державі.

Форми правління: абсолютна монархія, конституційна монархія, дуалістична монархія. Республіки: президентська, парламентська, змішана. Унітарні, федеративні та конфедеративні держави. Типи держави: правова, соціальна, демократична. Державна влада й органи управління державою. Принцип розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Конституція – головний закон держави.

Система державної влади в Україні.

Громадянське суспільство і держава

Громадянське суспільство як ключове поняття посткомуністичної трансформації. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього. Ознаки громадянського суспільства. Функції та атрибути громадянського суспільства.

Моделі громадянського суспільства. Громадянське суспільство як умова свободи й демократії. Відновлення громадянського суспільства в Україні на рубежі 80-х – 90-х років. Перші громадські (неформальні) організації в Україні. Розвиток громадянського суспільства в незалежній Україні. Проблеми інституціалізації громадянського суспільства в Україні.

Політичні партії, суспільно-політичні рухи та громадські організації

Громадське об'єднання як суб'єкт політичної діяльності. Соціальна природа виникнення громадських об'єднань. Політичні об'єднання. Сутність понять «громадсько-політична організація», «рух», «партія», «політична партія».

Виникнення і розвиток громадсько-політичних організацій, рухів. Історичні форми партій. Фактори, які зумовлюють виникнення політичних партій.

Партії як інститут політичної системи та громадянського суспільства. Соціальна база політичних партій. Організаційна будова партій. Програмові засади, стратегія і тактика політичних партій.

Етапи становлення та розвитку суспільно-політичних рухів. Підходи до класифікації суспільно-політичних рухів. Функції партій і рухів у суспільстві. Сучасні тенденції у розвитку політичних партій і рухів. Поняття, зміст і різновиди партійних систем.

Політичні партії і об'єднання в Україні: історія і сучасність. Партійна система України. Проблеми й етапи становлення багатопартійності в незалежній Україні. Основні сучасні українські партії. Ставлення партій України до основних політичних проблем.

Вплив законодавства на характер і тип партійної системи. Конституція України про свободу та умови об'єднання громадян у політичні партії.

Громадські організації як інститут політичної системи та громадянського суспільства. Типологія громадських організацій. Технології громадської політики та менеджменту громадських організацій. Роль громадських організацій в процесах демократизації суспільства.

ЗМІ в політичній системі суспільства

Поняття та функції політичних комунікацій. Роль комунікації у політиці. Інформування громадян. Критика і контроль. Артикуляція і інтеграція. ЗМІ як один з найважливіших інститутів суспільства, їх місце в політичній системі. Характерні риси ЗМІ. Функції ЗМІ. Політичний вплив ЗМІ на громадську думку. Принципи ЗМІ. Інформаційний процес та його стадії. Способи розповсюдження інформації: послідовний і фрагментарний. Горизонтальна й вертикальна політична комунікація.

Основні канали і особливості політичного впливу ЗМІ. Рациональний і емоціональний вплив ЗМІ. Вплив ЗМІ на інформаційний процес. Правила відбору матеріалу. Способи розповсюдження інформації. Особливості радіо- і телепередач.

Політичне маніпулювання і шляхи його обмеження. Поняття «маніпулювання». Способи маніпулювання. Межі маніпулювання. Соціальні міфи як основа маніпулювання. Плюралізм ЗМІ. Контроль за ЗМІ.

Специфіка функціонування ЗМІ в українському суспільстві. Зв'язок ЗМІ з тіньовими й олігархічними структурами.

Політична свідомість і політична культура

Політична свідомість як відображення ідейного життя суспільства. Визначення та структура політичної свідомості. Буденна і теоретична свідомість. Складові елементи теоретичної політичної свідомості. Типи політичної свідомості. Форми прояву політичної свідомості. Місце міфів, стереотипів та громадської думки в структурі політичної свідомості. Чинники формування політичної свідомості. Політична свідомість як фактор політичної поведінки.

Поняття і сутність національної свідомості, її провідна роль у самоідентифікації політичного українського етносу. Складові політичної свідомості: історична пам'ять народу, патріотизм, вірність та відданість Вітчизні. Національна психологія, національна гордість. Руйнування національної свідомості українського етносу в часи його колоніального стану. Мовний аспект формування національної свідомості.

Сутність, структура і функції політичної культури. Політологічні концепції політичної культури. Концепція громадянської культури. Місце і роль політичної культури в загальній системі культури і в політичному житті суспільства. Типи політичних культур. Характерні ознаки політичної культури сучасного політичного суспільства та проблеми його формування.

Політична культура українського суспільства: багатство й історичні традиції та їх руйнація в часи колоніалізму. Подолання стереотипів тоталітарного мислення, меншовартості та національної неповноцінності – як умова відновлення і розвитку політичної культури українського народу. Стан та проблеми формування сучасної демократичної політичної культури, розвиток культури спілкування, змісту політичної діяльності в українському суспільстві. Політична культура як чинник формування національно-патріотичних якостей громадян України.

Політика й ідеологія. Суспільно-політичні доктрини сучасності

Сутність, структура та функції політичної ідеології. Рівні функціонування політичної ідеології. Джерела ідеологічних течій. Ідеологія і наука. Ідеологічні течії у

сучасному світі: лібералізм, консерватизм, соціал-демократизм, фашизм, комунізм тощо. Криза марксистської ідеології, політики і практики.

Нові тенденції в американській політичній науці у I-й половині XX ст. Сучасні інтерпретації суспільного розвитку «нового індустріального суспільства» Дж. Гелбрейта, «постіндустріальної цивілізації» Д. Белла, «некапіталістичного суспільства» Хейлбрюнера, «комп'ютерної демократії» Дж. Пелтона.

Сценарії майбутнього суспільного розвитку представників «Римського клубу». Образ майбутнього світового розвитку представників песимістичного крила західної соціології.

Політична ідеологія в житті сучасної України. Зародження і розвиток лібералізму в Україні. Місце і роль консервативної ідеології в українському суспільстві. Особливості виникнення і розвитку комуністичного руху в Україні. Український націонал-комунізм. Соціал-демократизм в теорії і практиці політичного життя українського суспільства. Активізація клерикальної ідеології в Україні.

Націоналізм у світовій та вітчизняній практиці. Націоналізм як одна із підвалин самовираження народу, знаряддя політичної боротьби за право на вільне існування. Сутність, типологія, форми та методи прояву націоналізму. Націоналізм, імпершовінізм та інтернаціоналізм у сучасному політичному житті українського суспільства.

Політичний процес і політична діяльність

Поняття політичного процесу. Сутність та структура політичного процесу. Функціональний зміст політичного процесу, його основні стадії. Об'єкти та суб'єкти політичного процесу. Режими протікання політичного процесу. Політична ситуація, політична криза, політична кампанія. Еволюційні та революційні процеси. Революція, реформа, повстання, бунт, заколот.

Політична діяльність як основний об'єкт практичної політології. Політична ситуація як об'єктивна умова політичної діяльності. Суб'єктивно-психологічні фактори політичної діяльності в сучасній Україні.

Маніпулятивний характер політики. Природа політичного маніпулювання. Функції політичного маніпулювання, методи і прийоми його здійснення. Міфотворчість – основне завдання політичного маніпулювання. Межа маніпуляції і проблеми протидії маніпулюванню. Особливості політичних маніпуляцій у сучасній Україні.

Технології масових політичних дій. Політика як сфера дій мас населення. Специфіка масової політичної поведінки. Масовидні форми політичної участі. Форми прямих дій у політиці. Психологічні фактори масових політичних дій. Проблеми регуляції масових форм політичної поведінки.

Технології політичного лобіювання. Сутність політичного лобіювання. Соціально-груповою природою лобіювання та тиску на політичну владу. Методи та ресурси тиску на структури влади груп інтересів. Політико-правове забезпечення лобістської діяльності. Лобіювання та тиск на владу в сучасних реаліях українського суспільства.

Популізм як специфічна політична технологія. Природа популізму. Ідейна основа та соціально-психологічні засади популізму. Функції популізму в сучасному політичному житті. Складові технології політичного популізму. Популізм в Україні.

Політичні рішення

Поняття «політичне рішення». Місце політичного рішення в політичній діяльності. Вимоги до політичного рішення.

Схема прийняття політичного рішення. Фази (етапи) прийняття політичного рішення. Алгоритм прийняття політичного рішення. Методи прийняття політичного рішення. Етап реалізації управлінського рішення.

Політичний ризик. Сутність та рівні політичного ризику. Оцінка політичного ризику. Чинники та симптоми політичного ризику. Управління політичним ризиком.

Політичний маркетинг і політичний менеджмент

Поняття «політичний маркетинг». Складові та функції політичного маркетингу. Політична інженерія та її методи. Моделі ухвалення політичних рішень. Політична позиція. Політична оцінка. Політична акція. Політичний патронаж. Політична девіація (криміналізація). Політичне насильство. Політичний тероризм. Політичний міф. Політичний стереотип. Політична програма.

Політичне життя суспільства як об'єкт рекламної діяльності. Політичне рекламування: технологія й організація політичної рекламної кампанії. Структура та основні завдання політичної реклами. Принципи політичного рекламування. Рекламна піраміда. Стратегія рекламної діяльності (план, етапи, графіки). Рекламодавець, рекламоносій і рекламоодержувач. Мотиви політичного рекламного звернення. Реклама глобальна, місцева, корпоративна, роз'яснювальна. Переваги і недоліки засобів поширення політичної реклами. Політична символіка.

Методика і техніка дослідження ефективності політичного маркетингу. Політична ситуація. Політичний аналіз. Соціологічні дослідження: методологія та методика розробки та проведення. Організація, метод та техніка дослідження. Об'єкт та предмет дослідження. Анкета, її структура, фактор-аналіз. Вибірка. Контроль за ефективністю політичної реклами.

Особа в політичному процесі

Участь людей в політичному житті. Політична активність. Процес політичної соціалізації: загальна характеристика, мотиви і моделі процесу інтеріоризації, екстеріоризація. Примусові мотиви соціалізації.

Держава й політична соціалізація. Модель «ідеального громадянина». Агенти політичної соціалізації. Роль сім'ї у процесі політичної соціалізації. Політична соціалізація у школі. Референтні групи як агенти соціалізації. Стадії процесу політичної соціалізації. Типи „політичної людини” як продукту соціалізації. Відчуження в умовах тоталітаризму.

Політична участь як наслідок політичної соціалізації. Політичний інтерес: суть і значення. Психологічні чинники політичної участі. Політична участь і формування громадянської ідентичності. Політична участь як засіб компенсації та контролю. Види політичної участі. Представництво як опосередкована участь у політиці. Ступені політичної участі.

Політична стабільність і конфлікти

Поняття політичного конфлікту. Політичні інтереси як передумова виникнення конфліктів. Об'єкти і суб'єкти політичного конфлікту. Типологія політичних конфліктів. Фази розвитку внутрішньополітичних і зовнішньополітичних конфліктів. Міжнародні конфлікти: причини виникнення, фази розвитку.

Управління політичними конфліктами. Загальне і особливе в технологіях урегулювання конфліктів. Основні методи врегулювання конфліктів: консенсус, уникнення конфліктів, відкладення конфлікту, посередництво, арбітраж, переговори.

Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні. Основні шляхи досягнення національної і соціально-політичної злагоди у сучасному українському суспільстві. Компромісно-консенсусне подолання політичних конфліктів.

Принципи та методи політичного прогнозування

Прогностична функція політології. Поняття «політичне прогнозування». Передісторія наукового прогнозування. Соціальні утопії. «Науковий комунізм». Особливості розвитку вчень про майбутнє у новітні часи. Гносеологічні парадигми політичного прогнозування.

Основні положення синергетики. Циклічно-хвильові моделі політичних змін. Сутність прогнозування. Параметри та вірогідність прогнозів.

Прогностика як наука. Можливості, межі, техніка, методика та процедури прогнозування у політиці. Рациональне та ірраціональне у політичній науці та практиці. Передбачуване і непередбачуване в політиці. Співвідношення загальних та спеціальних методів передбачення політичного поступу. Використання синергетичних принципів (Е. Ласло, С. Масуда, Д. Дойтім, І. Пригожин).

Прогностика та футурологія. Суб'єкти політичного прогнозування. Типи прогнозів: пошуковий, нормативний, вірогіднісний та ін. Основні напрямки прогнозування, його етапи. Системне прогнозування. Стратегічне, тактичне та операційне прогнозування. Інформація як база та умова прогнозування. Прогнозування як пізнання, розуміння та інтерпретація процесу і тенденцій політичного розвитку. Футурологія (Ф. Фукуяма, С. Платонов, Д. Несбіт).

Політичний ризик у діяльності суб'єктів політики, прогнозування його можливих наслідків. Втілення планів і прогнозів у політичних рішеннях і діях. Значення наукового політичного прогнозування в умовах реформування українського суспільства.

Прогностичні центри в Україні.

Україна і прогностичні контури ХХІ ст.

Поняття, характер і сутність сучасних системних глобальних трансформацій. Глобальні та регіональні зміни міжнародних відносин. Перспективи розвитку глобальної системи міжнародних відносин. Різні проекти майбутнього світоустрою. «Однополюсний», «багатополюсний», «постміжнародний», «трьохрівневий» (військовий, економічний, транснаціональний рівні) світ. Глобальні проблеми сучасного світу. Антиглобалісти проти глобалістів: «за» і «проти».

Концепції цивілізму (В. Нерсисянц), зіткнення цивілізацій (С. Хантінгтон). Врахування змін стадій стабільності та кризових обставин, багатоваріантності, альтернативності шляхів та можливостей соціально-політичного розвитку. Загальне і часткове прогнозування. Становлення і поступове формування нової структури світу.

Зовнішньополітичний вибір України для ХХІ століття. Росія, Україна: нові виклики, імперативи та перспективи співіснування. Світ і Україна в ХХІ столітті: взаємозв'язок і співвідношення глобального та національного розвитку.

Теоретичне розуміння суті та предметного поля міжнародних відносин

Міжнародні відносини як предмет дослідження окремих наук. Необхідність загальнотеоретичної міжнародної науки. Функція теоретичного узагальнення теорії міжнародних відносин. Цілі теорії міжнародних відносин. Теорія міжнародних відносин та історія. Теорія міжнародних відносин та політологія. Теорія міжнародних відносин та економічні науки. Теорія міжнародних відносин та міжнародне право. Прикладне значення теорії міжнародних відносин.

Вимоги до теорії міжнародних відносин. Компоненти теорії міжнародних відносин. Аксиоми, постулати, гіпотези в побудові структури теорії міжнародних відносин. Понятійний та формально-логічний апарат теорії міжнародних відносин.

Система міжнародних відносин, її структура і середовище

Основні поняття системної теорії. Системний підхід до аналізу міжнародних відносин. Типи, структура, закони функціонування і трансформації міжнародних систем.

Особливості середовища міжнародних відносин. Соціальне середовище. Позасоціальне міжнародне середовище. Роль геополітики в теорії міжнародних відносин. Міжнародна система і міжнародний порядок. Глобалізація міжнародного середовища, її основні складові.

Глобальна макросистема міжнародних відносин. Основні системні якості та атрибути сучасних міжнародних відносин. Функціональні еквіваленти та функціональні вимоги системи міжнародних відносин. Середовище системи міжнародних відносин.

Внутрішній склад та компоненти глобальної системи міжнародних відносин. Категорії «елемент», «структура», «системний механізм», «цінності системи». Діалектика взаємодії елементів і структури системи міжнародних відносин.

Процеси функціонування та розвитку системи міжнародних відносин: інтеграція-дезінтеграція, збереження форми, досягнення мети т.і. Поняття «динамічна рівновага». Умови збереження стабільності системою міжнародних відносин. Глобальна система та її підсистеми: функціональний та географічний підхід.

Моделі міжнародних систем Галтунга, Раппопорта, Маклелланда, Кеплена, Хоффмана, Моделського.

Особливості сучасного етапу світової цивілізації. Україна в системі міжнародних відносин на рубежі тисячоліть.

Національні інтереси та міжнародна безпека. Україна в сучасному геополітичному просторі

Сутність «міжнародної безпеки». Вплив глобалізації світового розвитку на міжнародну безпеку. Держава як головна діюча особа національної та міжнародної безпеки. Національна безпека. «Спільна безпека», «спільна безпека й колективна оборона», «всезагальна безпека». Основні виклики безпеки.

Поняття «національна безпека», «національний інтерес», «міжнародна безпека» в теорії міжнародних відносин. Критерії і структура національного інтересу.

Національні інтереси і проблеми національної безпеки України.

Футурологічні проекти майбутнього розвитку людства

Трансформація влади і демократії в умовах постіндустріалізму (Елвін Тоффлер). Нові імпульси у розвитку людини й суспільства (Джон Нейсбіт, Патриція Абурден). Кінець історії? Обґрунтування однорідного планетарного розвитку (Френсис Фукуяма). Майбутнє капіталізму (Пітер Друкер, Чарлз Хенді, Лестер Туроу, Роберт Райх). Пошук оптимальної ідеології (Микола Амосов).

Концепції цивілізму (В.Нерсисянц), зіткнення цивілізацій (С.Хантінгтон). Врахування змін стадій стабільності та кризових обставин, багатоваріантності, альтернативності шляхів та можливостей соціально-політичного розвитку. Загальне і часткове прогнозування. Становлення і поступове формування нової структури світу.

Зовнішньополітичний вибір України для XXI століття. Росія, Україна: нові виклики, імперативи та перспективи співіснування. Світ і Україна в XXI столітті: взаємозв'язок і співвідношення глобального та національного розвитку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ

Загальні критерії оцінювання

Рівень професійної компетентності вступників оцінюється за 200-бальною шкалою. Виділені такі рівні компетентності.

I рівень – початковий. Відповіді вступника на теоретичні питання елементарні, фрагментарні, зумовлюються початковими уявленнями про сутність політичних категорій.

II рівень – середній. Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, володіє елементарними вміннями здійснювати евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.

III рівень – достатній. Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень.

IV рівень – високий. Передбачає знання різних аспектів політичної науки, ерудицію, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно аналізувати різноманітні політичні ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

**Таблиця відповідності
рівнів компетентності значенням 200-бальної шкали оцінювання відповідей
вступників під час фахового випробування**

Рівень компетентності	Шкала оцінювання	Національна шкала оцінювання
Початковий відповіді вступника невірні, фрагментарні, демонструють нерозуміння програмового матеріалу в цілому	0-99	незадовільно
Середній відповіді вступника визначаються розумінням окремих аспектів питань програмного матеріалу, але характеризується поверховістю та фрагментарністю, при цьому допускаються окремі неточності у висловленні думки	100-149	задовільно
Достатній відповіді вступника визначаються правильним і глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу, але при цьому допускаються окремі неточності не принципового характеру	150-179	добре
Високий відповіді вступника визначаються глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу	180-200	відмінно

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурдяк В. І., Ротар Н. Ю. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів: монографія. Чернівці: Рута, 2004. 328 с.
2. Герасимчук Т.Ф., Киридон А.М., Троян С.С. Загальна теорія політики: навчальний посібник. Київ: Кондор 2017. 226 с.
3. Головатий, М. Ф. Політичний менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., допов. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 296 с.
4. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія: підруч. для студентів ВНЗ. Київ: Центр учб. літ., 2012. 415 с.
5. Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми. 2-е вид., перероб. і доп. Львів: Новий Світ-2000, 2017. Т.1.: Від зародження до початку XX ст. 404 с. Т.2.: XX – початок XXI ст. 598 с.
6. Кирилюк Ф.М. Історія політології: підруч. для вищ. навч. закладів. Київ: Знання України, 2002. 536 с.
7. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 562.
8. Кирилюк Ф.М. Політологія Нової доби: посібник. Київ: Академія, 2003. 304 с.
9. Кньопфель П., Ларю К., Варон Ф., Малишева Н. Аналіз і пілотаж публічної політики / пер. з фр. І. С. Микитин; Вищ. ін-т публ. упр. Швейцарії. Київ: Алерта, 2010. 424 с.
10. Колодій А., Климанська Л., Космина Я. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика / Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 664 с.
11. Литвин В. С. Політичні режими сучасності: інституційні та процесуальні виміри аналізу: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 632 с.
12. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: підручник / 4-е вид., перероблене і доповнене. Київ: Знання, 2011. 406 с.
13. Мироненко П. В. Форма правління. Політичні трансформації на зламі століть: монографія. Київ: Академія, 2014. 216 с.
14. Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології: підручник Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 304 с.
15. Новакова О. В., Пашина Н. П. Аналіз державної політики: навч. посібник. Луганськ, 2013. 262 с.
16. Окорський В.П. Основи менеджменту: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2009. 400 с.
17. Політична наука. Методи досліджень: підручник / ред.: О. А. Габріелян. Київ: Академія, 2012. 317 с.
18. Політологія: навч.-метод. комплекс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / ред. Ф. М. Кирилюка / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 697 с.
19. Політологія: підруч. / ред.: В. Ф. Цвих, О. В. Батрименко. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2010. 671 с.
20. Політологія: підручник / ред.: О. В. Бабкіна; В. П. Горбатенко. Київ: Акад., 2010. 568 с.
21. Прикладна політологія: навч. посіб. / за ред. В. П. Горбатенка. Київ: Академія, 2008. 472 с.
22. Прикладна політологія: навч. посіб. / за ред. В. П. Горбатенка; О. Д. Бойко, В. П. Горбатенко, С. Г. Денисюк та ін. Київ: Академія, 2008. 472 с.
23. Проскуріна О. О. Політична культура інформаційного суспільства: монографія. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. 352 с.
24. Романюк А. С. Історія західних політичних вчень. Політичні доктрини XX – початку XXI ст.: навч. посіб. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Знання, 2011. 256 с.

25. Рудакевич О. Політична культура національних спільнот: теорія та методологія дослідження: моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 352 с.
26. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник К.: НАДУ, 2011. 734 с.
27. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / кер. авт. кол. А. Садовенко. 2 вид. К.; 2011. 392 с.
28. Старіш О. Г. Політичний менеджмент: навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 272 с.
29. Теорія прийняття рішень: підручник / за заг. ред. Бутка М. П. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 360 с.
30. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.
31. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
32. Щербак Ю. Цінності об'єднаної Європи: монографія. Київ: Академія, 2014. 208 с.
33. Загальна теорія політики: навч.-метод. комплекс / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича; уклад.: І. М. Мельничук, П. О. Молочко. Чернівці : Рута, 2013. 131 с.

Довідкові видання:

1. Актуальні питання сучасної політики: словник-довідник / ред.: М. П. Гетьманчук; уклад.: Л. М. Андрушко. Львів, 2010. 188 с.
2. Геополітика: енциклопедія / ред.: Є. М. Суліма. Київ: Знання України, 2013. 919 с.
3. Довідник міжетнічної толерантності / Міжнар. фонд «Відродження», Буков. політол. центр, НДІ європ. інтеграції та регіон. дослідж., Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича / ред.: А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2011. 230 с.
4. Дубович І. А. Країнознавчий словник-довідник. 5-те вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2008. 839 с.
5. Енциклопедія політичної думки: енциклопедія / ред. К. Сігов, В. Скуратівський, Л. Фінберг. Київ: Дух и літера, 2000. 472 с.
6. Короткий оксфордський політичний словник / пер. з англ.; ред.: І. Маклін; А. Макмілан. 2-е вид. Київ: Вид-во С. Павличко «Основи», 2006. 789 с.
7. Лазор О. Д., Лазор, О.Я. Місцеве управління: поняття, терміни, визначення: навчальний посібник. Київ: Дакор, 2004. 336 с.
8. Малий етнополітологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Антонюк, Ю. В. Бондар, В. І. Волобуєв та ін. ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ: МАУП, 2005. 283 с.
9. Мартинюк В. О., Троян С. С. Політична географія та геополітика: словник-довідник / Рівненський ін-т слов'янознавства Київського слав'янського ун-ту. Київ: НВЦ ВО, 2005. 224 с.
10. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2012. 807 с.
11. Політична наука: словник: категорії, поняття і терміни / за ред. Б. Кухти. Львів: Кальварія, 2003. 500 с.
12. Політологічний енциклопедичний словник : довід. вид. / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
13. Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / ред.: М. Ф. Головатий; О. В. Антонюк. Київ, 2005. 792 с.
14. Політологія: терміни. Поняття. Персоналії. Схеми. Таблиці: навчальний словник-довідник для студентів / ред. В. М. Піча. 2-ге вид., допов. Львів: Новий Світ-2000, 2004. 320 с.

15. Сліпушко О. М. Політичний і фінансово-економічний словник: понад 3 000 термінів, понять, імен: словник. Київ: Криниця, 1999. 390 с.
16. Словник геополітичних термінів та понять / ред.: О. С. Власюк; П. П. Кононенко. Київ: Фоліант, 2008. 207 с.
17. Словник-довідник політологічних термінів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / уклад.: І. О. Рафальський; О. М. Швидак. Житомир, 2003. 110 с.
18. Сучасний словник із суспільних наук / ред.: О. Г. Данильян. Харків: Прапор, 2006. 432 с.
19. Ткач О.І, Костів П.Р. Політологія. Термінологічний словник: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Ун-т «Україна», 2012. 196 с.
20. Наливайко. Л. Р., Беляєва М. В. Тлумачний термінологічний словник з Конституційного права = Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional Law. Запоріжжя: Дніпропетр. металург, 2008. 256 с.
21. Голуб Н. В., Клімкін П. А. Україна та міжнародні організації: інформаційно-довідкове видання. Київ: Кондор, 2008. 168 с.
22. Україна: енциклопедичний словник: історія, культура, освіта, політика, економіка, фінанси, право / упоряд.: О. М. Сліпушко. Київ: Аконт, 2008. 768 с.
23. Шляхтун П. П. Конституційне право: словник термінів / М-во освіти і науки України. Київ: Либідь, 2005. 568 с.
24. Шляхтун П. П. Парламентаризм: словник-довідник. Київ: Парламентське вид-во, 2003. 151 с.
25. Юридичні терміни : тлумачний словник / ред. В. Г. Гончаренко. Київ: Либідь, 2003. 320 с.

Перелік періодичних видань:

1. Віче 2. Вісник Верховної Ради України. 3. Голос України. 4. День. 5. Державність. 6. Дзеркало тижня. 7. Журнал «І». 8. Людина і політика. 9. Нова політика. 10. Політична думка. 11. Політика і культура. 12. Політика і час. 13. Політичний менеджмент.	14. Політологічні читання. 15. Президент. 16. Розбудова держави. 17. Сучасність. 18. Схід. 19. Социс. 20. Україна і світ сьогодні. 21. Україна дипломатична. Науковий щорічник. 22. Україна – Європа – Світ. 23. Українська культура. 24. Урядовий кур'єр. 25. Філософська і соціологічна думка.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

1. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Бібліотека «Ізборник» — Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації <http://litopys.org.ua/index.html>
3. Сайт конституцій країн світу http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/const21.htm
4. Сайт національних парламентів <http://www.ipu.org/english/parlweb.htm>
5. Асоціація навчання в галузі прав людини <http://www.hrea.org>
6. Human Rights Education www.humanrightseducation.info
7. Офіційний веб-сервер Центральної виборчої комісії України <http://www.cvk.gov.ua/>
8. Вісник Центральної виборчої комісії України <http://www.cvk.gov.ua/visnyk/>
9. Сайт Комітету виборців України <http://www.cvu.org.ua/>
10. Democracy International. <http://www.europeanCreferendum.org>
11. Direct Democracy. Research Centre on Direct Democracy. <http://c2d.unige.ch>
12. The Electoral Knowledge Network. <http://aceproject.org>
13. The Initiative and Referendum Institute Europe. <http://www.iriCeurope.org>